

باغ ایرانی از منظر بهشت قرآنی

دکتر هادی محمودی نژاد

پژوهشگر دوره دکتری و مدرس دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس

مهندس علی رضا صادقی

کارشناس ارشد طراحی شهری دانشگاه تربیت مدرس

انتشارات طمان

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

سرشناسه
عنوان و نام پدید آور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست نویسی
یادداشت
یادداشت
یادداشت
موضوع
شناسه افزوده
رده بندی کنگره
رده بندی دویویی
شماره کتابشناسی ملی

: محمودی نژاد، هادی، ۱۳۶۲ - ، گردآورنده.
باغ ایرانی از منظر بهشت قرآنی/تالیف هادی
محمودی نژاد، علیرضا صادقی
تهران: طحان: ۱۳۹۱.
۱۶۸ ص: مصور 21×21 س.م.
۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۴۸-۱ :
فیفا :
چاپ قبلی: هله:طحان،۱۳۸۸(۱۶۸ص)
چاپ دوم :
نمایه :
باغ‌های ایرانی.
صادقی، علیرضا، ۱۳۶۲.
DSR۶۵/ب۲م۳ ۱۳۹۰ :
۹۵۵/۰۰۳۴ :
۲۵۶۶۹۲۸ :

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

باغ ایرانی از منظر بهشت قرآنی

ناشر: انتشارات طحان

تألیف: هادی محمودی نژاد - علی رضا صادقی

چاپ و صحافی: آرمانسا نوبت چاپ: دوم-اول ناشر ۱۳۹۱

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه لیتوگرافی: آرمانسا

مدیر تولید: ابوالفضل چلاغلو

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۴۸-۱

قیمت: ۶۵۰۰ تومان

تلفن‌های مرکز پخش: ۶۴۰۳۲۰۸ - ۶۶۴۰۳۱۹۱

فکس: ۶۶۹۶۷۰۵۹ همراه: ۱۹۸۵۶۱۷ - ۰۹۱۲

پیش‌گفتار

طیب عشق می‌چاوم است و مشق لیک
عاشق که شد که یار به حالش نظر نکرد

چو در در تو بنیذ که را دو ابلند؟
ای خوابه در دینت و کر نه طیب هست

در مطالعه‌ی موضوعات عدیده‌ی مرتبط با باغ‌های بهشتی و ابعاد آن در قرآن کریم، یکی از زمینه‌هایی که مطالعه‌ای در خور را طلب می‌کند، تبیین ویژگی‌ها و اثرات مترتب بر پدیداری مفهوم تمثیلی و نمادین بهشت، در پی اّتصاف "طراحی باغ‌های ایرانی" به "بهشت و ابعاد توصیف شده آن در قرآن کریم" است، چراکه معنا و مفهوم اّتصاف یک موضوع به صفتی که آن صفت حاکی از جهان بینی و اعتقادات و تفکر و فرهنگ خاصی باشد، بر این موضوع مهم گواهی می‌دهد که علاوه بر آن که آن صفت بر پیدایش و تعریف موصوف تأثیر داشته است، موصوف نیز باید مظهر ویژگی‌های بنیادین آن صفت باشد، و به عبارتی ویژگی‌ها و عوامل هویتی "صفت" باید در "موصوف" متجلی شوند.

در این میان، بهشت گمشده ما می‌تواند در دستان معمار مسلمان ایرانی زمینی شود تا در تجربه‌ای استحصانی و روحانی در نمودهای کالبدی و بصری خود را جلوه دهد و ینبوع دل‌های آتشی‌نی باشد که در وجودمان پرورانده است و نیاکان ما و بی‌شک ما، در گذر نسل‌ها و سال‌ها، آن را از نسلی به نسلی دیگر، پرورانده ایم.

بر این اساس با پرهیز از پرداختن به همه‌ی موضوعات مرتبطی که هر کدام بحث مستقل و مستوفایی را طلب می‌کنند، در این جا، پس از ذکر مقدمه‌ای به انگیزه‌ها و ضرورت پرداختن به موضوع اشاره می‌شود و مفهوم بهشت در ادیان الهی و خاصه دین مبین اسلام و در عین حال توصیفات باغ‌های بهشتی و ابعاد آن (آبشارها، چشمه‌ها، حوض‌ها، غرفه‌ها و

درختان و گیاهان) در مقوله کالبدی و امنیت و وسعت و محرمیت در مقوله محتوایی مورد اشاره قرار می‌گیرد تا بر فرض اثر حاضر صحنه گذارد که باغ‌های ایرانی دارای مفهومی نمادین از بهشت و باغ‌های بهشتی است تا جلوه‌ای از ماندگاری و نامیرایی جهان ابدی بر پهنه خاک باشد، علاوه بر این بازترسیمی از باغ و پردیس بهشتی را برای نمایش نمونه‌ای عملی و شدنی، نه خیالی و تمثیلی، به تصویر و تجسیم کشد.

دیار کلام

پرداختن به مفهوم «باغ ایرانی» آن هم از دریچه توصیفات و تصاویر باغ های توصیف شده در قرآن کریم و آیات و روایات، یکی از جنبه ها و مقولاتی است که می تواند بر شناخت باغ ایرانی و عناصر کالبدی آن تأثیر گذار باشد. در واقع سخن در این است که باغ ایرانی می توانسته تصاویری از باغ های بهشتی توصیف شده در قرآن کریم باشد که به وسیله معمار مسلمان ایرانی در پهنه خاک نقش و نگاری یافته است.

البته شایان ذکر است که این داعیه نمی تواند و نباید، تنها دلیل بر احداث باغ ایرانی فرض شود، چنان چه شرایط اقلیمی نواحی گرم و خشک ایران و نوع شرایط بیوکلیماتیک و آب و هوایی آن، اصلی ترین مؤلفه بر ساخت این چنینی باغ های ایرانی به شمار می رود. علاوه بر این، این مفهوم در اساس وابسته به ایران دوره اسلامی است که در کتاب حاضر تأکید ویژه بر دوران تسلط و بسط مذهب شیعه در دوره صفوی دارد و تنها رجوعی به این مقطع را به تصویر کشیده است. بر این اساس این اثر نه تنها قصد ندارد که تنها دلیل ساخت این گونه باغ را روایت قرآنی از بهشت اخروی قلمداد

کند، بلکه اشاره دارد که چنین تعبیری درباره باغ های ایرانی می توانسته موجود بوده باشد، چنان چه در متن سفرنامه ها و سیاحت نامه های مورد اشاره در اثر حاضر به تفصیل به آن ها اشاره شده است.

انجام این تحقیق با وجود مشابهت در مواردی چند، از راهنمایی های استاد ارجمند و وارسته، جناب آقای دکتر مجتبی انصاری بهره برده است که در طول مسیر دو سال و اندی، نتایج تحقیقات پیشین خود را در مقاطع مختلف در اختیار اینجانب گماردند تا بتواند به گونه ای تکمله ای بر بحث این اثر باشد که بدین وسیله از این استاد فرزانه تشکر به عمل می آید.

در پایان رجاء واثق دارد که ضعف ها و کاستی های موجود در متن اثر را با دیده اغماض نگریسته و نگارندگان را از چند و چون این امر آگاه سازند.

بادی محمودی نژاد

پژوهشگر دوره دکتری و مدرس دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس

علی رضاصادقی

فهرست

فصل ۱: بهشت در ادیان

- درآمد فصل..... ۱۷
- روش شناسی تحقیق..... ۱۸
(روش توصیفی، روش تطبیقی، روش تحلیلی، منابع و ضرورت تحقیق)
- بهشت در ادیان..... ۲۱
- بهشت و انسان..... ۲۱
(مصر، یونان، کلدانیان و آشوریان، هند، چین، ژاپن، زردشتیان، آیین مزدیسنی)
- بهشت در ادیان الهی..... ۲۵
(بهشت آدم، بهشت در دین یهود، بهشت در دین مسیحی، بهشت در دین اسلام)
- نام های بهشت در قرآن کریم..... ۲۷
(باغ ارم، دار السلام، جنات الفردوس، روضات الجنات، جنات عدن)
- نتیجه گیری و جمع بندی فصل..... ۳۰

فصل ۲: بازتاب باغ ایرانی در سفرنامه‌ها و آثار جهانگردان و نویسندگان ایرانی

- درآمد فصل..... ۳۳
- (روضه الصفات و دوحه الازهار، تاریخ عالم آرای عباسی، ارشاد الزراعه، تاریخ عباسی، روزنامه میرزا محمود کلانتر فارس، میرزا طاهر نصر آبادی)
- دیدگاه جهانگردان درباره باغ های ایرانی..... ۴۰
- (توماس هربرت، انگلبرت کمپفر، ژان شاردن، دونالد ان. ویلبر، هرمان نوردن، الکسیس سولتیکف، س.ج.و.بنجامین)
- نتیجه گیری و جمع بندی فصل..... ۴۷

فصل ۳: آب در اسطوره های تاریخی

- چگونگی شکل گیری اسطوره ها در دوره های مختلف تاریخ..... ۵۴
- شناخت کلی از تمدن ها و اسطوره های شرق (چین) و بین النهرین (ایران، مصر، هند)..... ۵۶
- تمدن های شرق (چین، تمدن های بین النهرین، مصر، هند، ایران)..... ۵۶
- شناخت اسطوره آب به معنی (مقدس بودن) در تمدن های شرق و بین النهرین و مقایسه آن ها..... ۵۹
- اساطیر بین النهرین
(ایران (الف: آناهیتا)، هند: (الف: گنگا، ب: سرسوتی)، مصر)
- اساطیر شرق..... ۶۱
- چین (الف: اژدها)..... ۶۱

- ۶۲.....مقایسه اساطیر آب (عامل تقدس) در تمدن های شرق و بین النهرین.....
شناخت اسطوره آب به معنی (حاصل خیزی) در تمدن های شرق و بین النهرین و مقایسه آن ها
- ۶۳.....اساطیر بین النهرین.....
(ایران (الف: تشتیر)، هند (الف: سرسوتی)، مصر (الف) خونم، ب) حابی)
اساطیر شرق (چین)
- ۶۶.....مقایسه اساطیر آب (عامل حاصل خیزی) در تمدن های شرق و بین النهرین.....
شناخت اسطوره آب به معنی (عامل طغیانگر) در تمدن های شرق و بین النهرین و مقایسه آن ها
- ۶۷.....اساطیر بین النهرین.....
(هند (الف) انیدرا، ب) شیوا، پ) رودره، مصر (الف) ساتیس، ب) حابی)
اسطوره های شرق
چین (الف) رود زرد، ب) یو)
- ۷۰.....مقایسه اساطیر آب (عامل طغیانگری) در تمدن های شرق و بین النهرین.....

فصل ۴: عناصر باغ ایرانی

- عناصر باغ ایرانی
- ۷۵.....به کارگیری آب در باغ های بهشتی.....
- ۷۷.....انهار بهشتی.....
- ۷۸.....آبشارهای بهشتی.....
- ۸۰.....چشمه های بهشتی.....
- ۸۲.....حوض های بهشتی.....

۸۵.....	درختان بهشتی در قرآن کریم.....
	(سدر مخضود و طلح منضود، طوبی، سدره المنتهی)
۹۱.....	محصوریت باغ بهشتی.....
۹۲.....	غرفه های بهشتی.....
۹۳.....	محرمیت در باغ های بهشتی.....
۹۶.....	امنیت در باغ های بهشتی.....
۹۷.....	وسعت باغ های بهشتی.....
۹۸.....	نتیجه گیری و جمع بندی فصل.....

فصل ۵: باغ ایرانی و فرش ایرانی

۱۰۱.....	درآمد فصل.....
۱۰۵.....	باغ ایرانی.....
۱۰۵.....	فرش باغی.....
	(فرش بهارستان، فرش موجود در موزه جای پور هند، فرش موجود در موزه هنر های تزئینی پاریس، فرش های موجود در موزه هنر های دستی وین، فرش موجود در موزه گلاسکو، فرش منتسب به خراسان، فرش موجود در موزه فلادلفیا، فرش گتی کارپت، فرش های موجود در موزه ملی ایران)
۱۱۱.....	انواع فرش های باغی.....
۱۱۱.....	طرح های هندسی (صلیبی).....

- ۱۱۲..... طرح های بدون تقسیمات هندسی
- ۱۱۳..... نقش آب در فرش باغی و مفهوم تمثیلی آن از بهشت موعود
- ۱۱۵..... نقش درخت در فرش باغی و مفهوم تمثیلی آن از بهشت موعود.....
(طوبی، سدره المنتهی، سدر مخضود و طلح منضود)
- ۱۱۸..... نقش ماهی در فرش باغی
- ۱۱۸..... نقش طاووس در فرش باغی
- ۱۱۹..... نتیجه گیری و جمع بندی فصل

پوست ۱: کاربرد آب در باغ و پردیس سازی

۱۲۹..... چکیده

(مقدمه، مبانی بنیادی در طراحی باغ و پردیس: محور، فرم، رنگ، مقیاس، تنوع، توالی، تعادل و تقارن، روان شناسی آب در هنر باغ و پردیس سازی، آب و کاهش درجه حرارت، آب و افزایش رطوبت، روش های طراحی با آب در باغ و پردیس سازی، آب و آب-نما: الف_ طراحی منظم و سازمان یافته، ب_ طراحی غیرمنظم و ارگانیک، روش و فرایند طراحی، فواره در باغ و پردیس سازی، استخر در باغ و پردیس سازی، چشمه و رود در باغ و پردیس سازی، حوض و حوضچه در باغ و پردیس سازی، برکه ها و باغچه های آبی در باغ و پردیس سازی، آبشار و جویبار در باغ و پردیس سازی، نتیجه گیری)

پیوست ۲: باغ‌های معلق بابل

باغ‌های معلق بابل..... ۱۴۷

پیوست ۳: نمونه‌ای از طراحی باغ ایرانی بر اساس آیات قرآنی

نمونه‌ای از طراحی باغ ایرانی بر اساس آیات قرآنی..... ۱۵۷

کتاب‌شناسی باغ ایرانی

دباجه کلام

پرداختن به مفهوم «باغ ایرانی» آن هم از دریچه توصیفات و تصاویر باغ‌های توصیف شده در قرآن کریم و آیات و روایات، یکی از جنبه‌ها و مقولاتی است که می‌تواند بر شناخت باغ ایرانی و عناصر کالبدی آن تأثیر گذار باشد. در واقع سخن در این است که باغ ایرانی می‌توانسته تصاویری از باغ‌های بهشتی توصیف شده در قرآن کریم باشد که به وسیله معمار مسلمان ایرانی در پهنه خاک نقش و نگاری یافته است.

البته شایان ذکر است که این داعیه نمی‌تواند و نباید، تنها دلیل بر احداث باغ ایرانی فرض شود، چنانچه شرایط اقلیمی نواحی گرم و خشک ایران و نوع شرایط بیوکلیماتیک و آب و هوایی آن، اصلی‌ترین مؤلفه بر ساخت این چنینی باغ‌های ایرانی به شمار می‌رود. علاوه بر این، این مفهوم در اساس وابسته به ایران دوره اسلامی است که در کتاب حاضر تأکید ویژه بر دوران تسلط و بسط مذهب شیعه در دوره صفوی دارد و تنها رجوعی به این مقطع را به تصویر کشیده است. بر این اساس این اثر نه تنها قصد ندارد که تنها دلیل ساخت این گونه باغ را روایت قرآنی از بهشت اخروی قلمداد